

مقامات معنوی

(روشنگر جان و جهان)

دفتر اول از مقامات الابرار و مقالات الاطهار (اشراق الآفاق)

آیات آفاق و انفس و مقامات سیر و سلوک و تهذیب اخلاق
(شامل حدود هزار بیت بر سبک مثنوی)

سروده و اثر جاودان مورّخ، شاعر، عارف و فقیه بزرگ:
مرحوم آیةالله حاج شیخ محمد حسین آیتی^(ره)

فرازبندی، شرح، تفسیر و تألیف نثر:

دکتر اسماعیل آیتی

دکتر سید محمود رضا (اسحاق) علوی

دکتر محمد رمضان پور

سرشناسه	ای. ا. اسماعیل، ۱۳۲۵ -
عنوان فرارزدی	مقامات الابرار برگزیده شرح
عنوان و نام پدیدآور	مقامات معنوی، با، روشنگر جان و جهنم، اوقات افق و انفس و مقامات سیر و سلوک و تهذیب اخلاق (شامل حدود هزار بیت بر بسج مثنوی). سروده محمدحسن آیتی؛ فرارزدی، شرح، تفسیر و تالیف ناصر اسماعیل آیتی، سیداسحاق (محمودرضا) علوی، محمد رمضان پور
مشخصات نشر	مشهد، راه روشن هدایت، ۱۳۰۰
مشخصات ظاهری	۳۷۰ ص
شابک	978-622-99700-4-1
و جنسیت فهرست نویسی	فیها
پادداشت	کتاب، حاضر برگزیده شرحی بر "مقامات الابرار" محمدحسن آیتی، است
پادداشت	و از دامنه
پادداشت	کتابخانه، ص. ۳۴۵ - ۳۶۹
پادداشت	نمایه
عنوان دیگر	ایات افق و انفس و مقامات سیر و سلوک و تهذیب اخلاق (شامل حدود هزار بیت بر سبک مثنوی)
موضوع	ای. ا. محمدحسن، ۱۳۲۱ - ۱۳۵۰ - مقامات الابرار -- نقد و تفسیر
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
	Persian poetry -- 20th century -- History and criticism
	شعر فارسی -- قرن ۱۴
	Persian poetry -- 20th century
	شعر عرفانی فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
	Sufi poetry, Persian -- 20th century -- History and criticism
	شعر عرفانی فارسی -- قرن ۱۴
	Sufi poetry, Persian -- 20th century
	علوی بهشتی، محمودرضا، ۱۳۴۴ -
	رمضان پور، محمد، ۱۳۴۱ -
	ای. ا. محمدحسن، ۱۳۲۱ - ۱۳۵۰ - مقامات الابرار، شرح
	PIR۹۹۲۱
	۸۴۱/۴۲
	۷۰۴۰۵۹۱
	فیها
شناسه افزوده	
شناسه افزوده	
شناسه افزوده	
رده بندی کنگره	
رده بندی دیویی	
شماره کتابشناسی ملی	
اطلاعات رکورد کتابشناسی	

مقامات معنوی

سراینده‌ی اشعار: مرحوم آیه الله حاج شیخ محمدحسن آیتی
 فرارزدی، شرح، تفسیر و تألیف نثر: دکتر اسماعیل آیتی، دکتر سید محمودرضا علوی،
 دکتر محمد رمضان پور
 ناشر: راه روشن هدایت

صفحه آرای، ویراستاری و نمایه سازی: دکتر معصومه یگانه فر
 نوبت چاپ: اول

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۰۰-۴-۱

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال (یکصد و پنجاه هزار تومان)

اقتباس، تجدید چاپ، کپی و عکسبرداری (کلی و جزئی) از این کتاب، ممنوع و غیرقانونی است.

جهت سفارش خرید با آدرس های e_ayati@yahoo.com و

mramezanpour100@gmail.com مکاتبه فرمایید و

یا با تلفن های ۰۹۱۵۲۵۱۰۷۸۷ و ۰۹۱۵۳۱۰۷۴۸۳ تماس حاصل نمایید.

«فهرست تفصیلی مطالب»

- پیش‌گفتار..... ۱۵
- مقدمه‌ی مرحوم مؤلف از دیوان بزرگ اشعار «مقامات‌الابرار و مقالات‌الاطهار»..... ۱۹

آیات آفاق و انفس و مقامات سیر و سلوک و تهذیب اخلاق

- فراز ۱. بازیگشا گوش و هوش معنوی..... ۲۷
- فراز ۲. آفرینش کرات، سیارات و خورشید و ماه..... ۲۸
- فراز ۳. ابر و باد و باران..... ۳۱
- فراز ۴. دریا و ماهیان..... ۳۳
- فراز ۵. خشکی و دریا و کوه و خاک و معدن..... ۳۵
- فراز ۶. ای بشر، کن سعی و کوشش در زمان..... ۳۹
- فراز ۷. نقش آهن و سلاح در برقراری نظم و عدالت و تمدن جدید..... ۴۱
- فراز ۸. عظمت و زیبایی خلقت در بخش گیاهان..... ۴۴
- فراز ۹. دنیای حیوانات و عجایب آن..... ۴۹
- فراز ۱۰. دنیای پرندگان و عجایب آن..... ۵۱
- فراز ۱۱. عظمت خلقت در حیوانات کوچک..... ۵۲

در بیان خلقت انسان که اشرف کاینات است

- فراز ۱۲. انسان، لایق تشریف و تکریم..... ۵۵
- فراز ۱۳. نقش اعضای بدن در کشور تن..... ۵۶
- فراز ۱۴. فرآیند زندگی و قوای جسمانی انسان..... ۵۸
- فراز ۱۵. حکایت اعتصاب دست و پا علیه شکم..... ۶۳
- فراز ۱۶. رازهای خلقت انسان و طبایع گوناگون او..... ۶۶
- فراز ۱۷. مشترکات انسان با گیاه و حیوان و منشأ قوای جسمانی او..... ۷۰
- فراز ۱۸. قوه‌ی بینایی..... ۷۲
- فراز ۱۹. قوه‌ی شنوایی..... ۷۳
- فراز ۲۰. قوای بویایی، چشایی و لامسه..... ۷۵
- فراز ۲۱. حواس ده‌گانه‌ی حیوانی موجود در انسان..... ۷۷

در معرفت نفس ناطقه

- فراز ۲۲. هر بشر را در وجودش عالمی است..... ۸۳
- فراز ۲۳. سلطان نفس، دلیلی بر وجود ربّ جلیل..... ۸۵
- فراز ۲۴. عقل عملی و عقل نظری در صناعات لطیف..... ۸۸
- فراز ۲۵. علم اعلیٰ و دریای نور..... ۹۱

در معنی «و حملها الانسان انه كان ظلوماً جهولاً» و تفسیر امانت به کلید سعادت و شقاوت که در دست خودش گذاشته شده

فراز ۲۶. عقل و هوش، سرمایه‌ی خاص انسان..... ۹۵

در بیان آنکه از برای نفس انسانی، کمال و نقصانی متصور است که در صورت کمال، ارفع از ملائکه و در صورت نقصان، اضلّ از بهائم است

فراز ۲۷. انسان، بالاتر از فرشتگان و پستتر از چهارپایان..... ۱۰۱

فراز ۲۸. کاستن از وظایف و حرکت به سوی کمال..... ۱۰۴

در بیان حسن و جمال مبادی عالیّه و کریمه‌ی

«فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

فراز ۲۹. حُسن صورت و حُسن معنی^۱..... ۱۰۷

فراز ۳۰. حُسن نسبی و حُسن مطلق..... ۱۰۹

* در بیان آن که نقائص جهان از قصور قدرت نیست؛

بلکه به اقتضای حکمت است ...

فراز ۳۱. نقائص جهان و اقتضای حکمت..... ۱۱۳

فراز ۳۲. شرایع، یعنی ودایع الهی..... ۱۱۷

- فراز ۳۳. از شیث و ادریس تا احمد مرسل..... ۱۱۹
- فراز ۳۴. چراغ علم و دین در مدرسه‌ی احمد..... ۱۲۱
- فراز ۳۵. طاهران خاندان مصطفیٰ..... ۱۲۵
- فراز ۳۶. اطاعت از امامان، اطاعت از عقل است..... ۱۲۷

اشراق فی تهذیب الاخلاق

- فراز ۳۷. دو بال ادراک و تدبیر..... ۱۳۱
- فراز ۳۸. چهار اصل مکرمات..... ۱۳۳

حکایت آصف‌الدوله هندی و آن مرد فقیر که سنگ بر درخت سیب انداخت
و بر امیر حسیب فرود آمد

- فراز ۳۹. حکایت آصف‌الدوله هندی و آن مرد فقیر..... ۱۳۷
- فراز ۴۰. آدم از دیو و ملک پسرشته است..... ۱۴۱

در بیان آن که انسان به منزله‌ی شجره‌ای است که اخلاق حسنه میوه‌ی آن
است و عادات سوء به منزله‌ی کرم هستند که آن را فاسد نمایند و چون

پیوند به حق پیدا کرد خواص ربوبیت ظهور کند

که فرموده‌اند: «العبودية جوهرة كُنْهها الربوبية»

- فراز ۴۱. درخت وجود آدمی..... ۱۴۳
- فراز ۴۲. کرم‌های درخت وجود و نسخه‌ی حیات بخش قرآن..... ۱۴۶

در بیان آن که بعد از مردن، عمل آدمی به صورت فرشته‌ای وجیه
یا شیطانی کریه درآید و انیس او باشد

- فراز ۴۳. تجسم عمل، فرشته یا دیو..... ۱۴۹
فراز ۴۴. نبرد فرشته با دیو و حجاب نفس..... ۱۵۲

در بیان آن که ملکات حسنه را در نفوس مؤمنه آشعه و اظلال است که اگر
حجاب ملک برداشته شود به صورت بهشت مشاهده گردد

- فراز ۴۵. حضرت موسی بن جعفر (ع) و زندان هارون..... ۱۵۵
فراز ۴۶. جایگاه امام هادی (ع) در حصر معتمد..... ۱۵۸

حکایت حاجی علی بغدادی و تشرّف او به حضور امام زمان
(صلوات الله علیه و علی آبائه الطاهرين)

- فراز ۴۷. تشرّف به حضور حضرت امام زمان (عج)..... ۱۶۰
فراز ۴۸. خطاب به حضرت ولی عصر (عج)..... ۱۶۵
سپاس نامه..... ۱۷۱
نوشته‌ی پایانی مرحوم مؤلف..... ۱۷۳
پیوست‌ها..... ۱۷۵
واژه‌نامه (فرهنگ لغات و اصطلاحات)..... ۲۸۷

- نمایه (فهرست اعلام، اشخاص و اصطلاحات خاص) ۳۲۷
- در بیان ماهیت شعر و استحسان سخنان منظوم به موازین عقل، شرع و عرف ۳۳۰
- شرح حال و زندگینامه‌ی فقیه، عارف، مورخ و شاعر توانمند ۳۴۲
- معرفی شارحان و مفسران این کتاب ۳۵۷
- منابع و مآخذ ۳۶۵

پیش‌گفتار

خداوند متعال را بر توفیق چاپ کتاب دفتر اول مقامات الابرار (اشراق الآفاق) به نام مقامات معنوی (روشنگر جان و جهان) سپاس‌گزاریم.

استقبال مجامع علمی و دینی، خصوصاً علماء و دانشمندان از حوزه‌های علمیّه و مراکز دانشگاهی از انتشار کتاب مقامات الابرار و نیز حماسه‌ی عاشورا، مدیون موضوعات مهم و شیوای این کتاب و نیز اهمیت موضوع حماسه‌ی بزرگ حضرت اباعبدالله‌الحسین (علیه السلام)، در قالب شعر بوده است.

هم‌چنین عواملی نظیر شخصیت علمی، ادبی و اخلاص سراینده اشعار، غنای کم‌نظیر محتوا، چه از نظر صحت مطالب، جامعیت و فراگیربودن موضوعات، و چه از نظر زیبایی، روانی و استحکام اشعار در موفقیت این امر مؤثر بوده است.

کتاب شریف مقامات الابرار اثر فقیه، عارف، مورخ و شاعر بزرگ، مرحوم آیة‌الله حاج شیخ محمد حسین آیتی، در پنج دفتر بر سبک مثنوی به نظم در آمده است. کتاب مقامات الابرار و مقالات الاطهار فقط یک بار در تیراژ یک هزار نسخه در زمان حیات مرحوم مؤلف در سال ۱۳۳۷ هجری شمسی در تهران به چاپ رسیده است و هم‌اکنون نسخه‌های آن بسیار کمیاب و بلکه تقریباً نایاب است.

تجدید چاپ دفترهای چهارم و پنجم به همراه مجموعه‌ی وسیعی از بازنگری و تصحیح و شرح فارسی به زبان زیبای اشعار در ۳ جلد، تحت عنوان حماسه‌ی عاشورا در سال ۱۳۸۱ (مشهد: انتشارات اندیشه‌ی فرید)، و نیز کتاب دیوان حماسه‌ی عاشورادر سال ۱۳۹۹ (مشهد: انتشارات راه روشن) تقدیم شیفتگان و عاشقان راه امام حسین علیه السلام و دانش‌پژوهان تاریخ صدر اسلام و دوست‌داران ادب و نظم پارسی گردید.

هم‌چنین، دفتر دوم از کتاب مقامات الابرار تحت عنوان گنجینه‌ی حکمت شامل داستان‌های عرفانی یوزاسف و بلوهر اخیراً (بهار ۱۴۰۰) توسط انتشارات راه روشن هدایت در مشهد منتشر شد که علاقه‌مندان می‌توانند استفاده کنند.

چاپ و انتشار کتاب دیوان حماسه‌ی عاشورا همراه با مستندسازی در سال ۱۳۹۹ نیز یکی از توفیقات الهی بود که جای سپاسگزاری بیش‌تر از درگاه الهی دارد. کتاب حاضر، مقامات معنوی (روشنگر جان و جهان) در تفسیر آیات آفاق و

انفس و مقامات سیر و سلوک و تهذیب اخلاق و موضوعات عرفانی است.

لازم به ذکر است که در این اثر، تهیه‌ی فهرست اعلام، اشخاص و اصطلاحات خاص کتاب، تحت عنوان «نمایه» در انتها، راهنمایی است که خواننده را به شماره صفحه‌ای که آن واژه مورد نظر قرار دارد، ارجاع می‌دهد. تهیه این نمایه‌ی ارزشمند، توسط سرکار خانم دکتر معصومه یگانه‌فر انجام پذیرفته است.

سراسر کتاب مملوّ است از اشارات نغز به آیات و روایات و مستندات تاریخی، به نحوی که این اثر بی‌ظنیر علاوه بر یک اثر جاودان و مهم تاریخی، یک گنجینه‌ی گران بهای علمی، ادبی و فرهنگی نیز به شمار می‌رود.

به علّت مقام فقهی و تحصیلات مفصّل و اقامت طولانی مرحوم مؤلف (ره) در نجف اشرف، این کتاب در عین اینکه فارسی است، به نحو وسیعی ممزوج است با اصطلاحات، استعارات و واژه‌های عربی، به نحوی که درک همه‌ی مطالب آن برای

اکثر خوانندگان فارسی زبان که با زبان عربی و متون اسلامی آشنایی عمیقی نداشته باشند چندان ساده نیست. بدین جهت تصمیم گرفته شد:

- کتاب تقسیم‌بندی موضوعی شود و هر موضوع مستقل تحت یک عنوان خاص و با یک شماره‌ی فرازِ مخصوص به خود مشخص و شرح گردد.

- اشارات و استعارات متن به آیات قرآن و روایات و احادیث معصومین علیهم‌السلام، عمدتاً در پاورقی توضیح داده شود.

- معنا و معادل واژه‌ها و اصطلاحات تاریخی، ادبی و اسلامی در قسمت مستقلی تحت عنوان «واژه‌نامه» در پایان کتاب آورده شود.

- با توجه به این‌که شرح و تفسیر بسیاری از اشعار، مفصل و گسترده بود برای این‌که با اصل متن کتاب فاصله نیفتد، این توضیحات مفصل تحت عنوان «پیوست‌ها» به آخر کتاب برده شد، تا علاقه‌مندان به این پیوست‌های ارزشمند علمی مراجعه نمایند.

- تلاش‌های علمی و تحقیقاتی یاد شده که حاصل حدود سال‌ها فعالیت یک گروه همکار، متشکل از اینجانبان و دیگر اساتید و پژوهشگران همکار ما است، با عنایت پروردگار و توجهات معصومین علیهم‌السلام مخصوصاً مولای ما حضرت ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام بحمدالله و المنة توانسته است این مجموعه کتاب را به صورت آثار کم‌نظیر در زبان فارسی، در موضوع مقامات معنوی، عرفانی و ادبی، درآورد.

از همکاری ارزشمند دوست فاضل و اندیشمندمان، جناب آقای محمد حسن ریاضی که در جلسات مفصل بحث، بررسی و تدوین این اثر کم‌نظیر حضور و همکاری داشتند نیز تشکر فراوان می‌شود.

همچنین، عنایت ارزشمند دانشمند گرامی جناب حجة الاسلام آقای محمد حسن توحیدی و نیز دوست متفکرمان جناب آقای حمید رضا اردکانی فرد، که هر دو

عزیز متن کتاب را با دقت بررسی کرده و اصلاحات ضروری و مفیدی را پیشنهاد فرمودند، مورد کمال تشکر ما است.

امید است این تلاش علمی، فرهنگی و اسلامی مورد قبول حضرت پرودگار منان واقع شود و خداوند متعال بر اخلاص ما بیفزاید و نیز از رهنمودهای اساتید محترم و اصلاحات پیشنهادی آنها برای غنای بیش‌تر این آثار در چاپ‌های بعدی برخوردار شویم.

امیدواریم این کتاب نیز مانند کتاب سه جلدی حماسه‌ی عاشورا و نیز دیوان بزرگ حماسه‌ی عاشورا مورد استقبال و استفاده گسترده دانش‌پژوهان و دانشمندان ارجمند قرار گیرد و ما را برای تلاش در جهت بهترشدن این آثار، در چاپ‌های بعدی یاری فرمایند. از همه کسانی که در این کار بزرگ ما را یاری کرده و خواهند کرد تشکر فراوان می‌کنیم و از همه شما تقاضا می‌کنیم که با ارایه نظرات و پیشنهادات خود، ما را بیش‌تر یاری فرمایید.

من الله التوفيق و عليه التكلان

دکتر اسماعیل آیتی^۱

دکتر سید اسحاق (محمود رضا) علوی^۲

دکتر محمد رمضان‌پور^۳

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

۲. محقق و پژوهشگر

۳. عضو هیأت علمی دانشگاه پیام‌نور